

Redovisning av åtgärdsprogram för jämtlandsmaskros, 2015 – 2019

(Taraxacum crocodes)

Rödlistekategori: Nära hotad (NT)

Rapporten har upprättats av
Bodil Carlsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län och Niina
Sallmén och Ulrika Westling, Naturföretaget

NATURVÅRDSVERKET

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper och deras genomförande är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljökvalitetsmålen.

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar också till att bevara arter och naturtyper inom EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv samt att uppnå mål inom Konventionen för biologisk mångfald och i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald.

Åtgärdsprogrammet för jämtlandsmaskros 2015 – 2019 har koordinerats nationellt av Länsstyrelsen i Jämtlands län. Denna rapport är en redovisning till Naturvårdsverket av genomförda åtgärder och resultat från programperioden. Rapporten innehåller även förslag om programmets eventuella fortsättning.

De konkreta slutsatserna i rapporten speglar författarens bedömningar och är inte en självklar återspeglning av Naturvårdsverkets ställningstagande. Rapporten kommer att användas som ett underlag för Naturvårdsverkets beslut om åtgärdsprogrammets fortsättning.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns på Naturvårdsverkets hemsida:

Åtgärdsprogram för jämtlandsmaskros, ISBN 978-91-620-6651-2.

Stockholm maj 2026

Maria Widemo
Chef Artenheten

Innehåll

FÖRORD	3
INNEHÅLL	4
SAMMANFATTNING	5
BAKGRUND	6
VISION OCH MÅL	7
Vision	7
Långsiktigt mål (2030)	7
Kortsiktigt mål (2019)	7
GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	8
Dialog och samverkan	8
Information och rådgivning	8
Aktiva åtgärder i fält	9
Skötsel och restaurering	9
Datainsamling och analyser	10
Inventeringar och övervakning	10
Åtgärder som inte påbörjats	11
Kostnad av genomförda åtgärder	11
RESULTAT AV GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	12
Samverkan för information och övervakning	12
Skötsel och restaurering	12
Inventering och övervakning	12
Populationsutveckling och hotbild	13
SLUTSATSER	14
Utförda åtgärder och måluppfyllelse	14
Behov av fortsatta åtgärder	14
Bedömning av åtgärdsprogrammets framtid	16
PUBLIKATIONSLISTA	17

Sammanfattning

Under programperioden har tre län bekostat och utfört åtgärder med medel inom åtgärdsprogrammet. Gemensamt för länens satsningar är att man valt att jobba mycket med endast en eller två åtgärder, vilket inneburit att arbetet kommit långt med enstaka arbeten medan flera åtgärder inte alls har påbörjats. Länsstyrelsen i Jämtland har som koordinerande län främst arbetat med information och bland annat tagit fram en folder om vattenkraftens regleringspåverkan på jämtlandsmaskros, som distribuerats till vattenregleringsföretag och vattenkraftsbolag. Västerbottens län har kommit långt i arbetet med att inventera de områden som utpekats i åtgärdsprogrammet, medan skötsel och konsekvent övervakning främst skett i Västernorrland inom länets enda lokal. Floraväktarna har dock bidragit med värdefullt övervakningsarbete och följt upp en del jämtlandsmaskroslokaler i Jämtland och Västernorrland. I Jämtland görs en del skötselarbete inom åtgärdsprogrammen för brunkulla och violett guldvinge i kalkgräsmarker som även har förekomst av jämtlandsmaskros.

Att länen i hög grad har prioriterat ned arbetet med programåtgärderna handlar till stor del om att Naturvårdsverket nedprioriterade flera åtgärdsprogram under programperioden till att främst gälla lokal koordinering av andra aktörers verksamhet. Några åtgärder har också nedprioriterats av länen på grund av att man har få kända lokaler att arbeta med.

Det största hotet mot habitatet älvstränder – vattenregleringens påverkan – kvarstår oförändrat för samtliga län. Behovet av skötsel för de kända lokalerna med jämtlandsmaskros, i form av hävd eller röjning, bedöms vara olika stort mellan länen. Länsstyrelsen i Västerbotten bedömer, efter utförd inventering, att de flesta av länets lokaler inte har något akut skötselbehov eftersom isskavningen verkar hålla stränderna öppna. För de i högre grad hävdpräglade maskroslokalerna inom Jämtlands län befaras behovet av hävd snarast ha ökat. Eftersom flera av länen ännu inte påbörjat något inventeringsarbete finns dock osäkerhet i de övergripande behovsanalyserna.

Av de föreslagna programåtgärderna kvarstår flera som inte har påbörjats eller som bara delvis har utförts under programtiden, och som minst hälften av länen anser behöver slutföras, till exempel inventering av utpekade områden, uppföljning och övervakning. Utöver detta framhålls behovet av fortsatt arbete med information till vattenregleringsföretag och berörda lantbrukare.

Länsstyrelsen i Jämtland föreslår att programmet förlängs i sin nuvarande form.

Bakgrund

Jämtlandsmaskros är en flerårig ört som tillhör gruppen strandmaskrosor, vilka skiljer sig ekologiskt från de flesta andra maskrosor genom att de främst växer i fuktiga eller våta livsmiljöer. Vegetativ förökning saknas och all nyetablering av plantor sker genom frön, primärt efter vindspridning. De viktigaste livsmiljöerna utgörs av glest bevuxna, steniga eller grusiga stränder och finsedimentära strandängsfragment på smala strandzoner vid oreglerade (eller svagt reglerade) vattendrag som genom naturlig vattenståndsvariation och isskavning håller nere inväxt från högvuxen, mer konkurrenskraftig vegetation. Jämtlandsmaskros växer också i kulturskapade strandängar där den gynnas av slåtter- eller beteshävd. Inom centrala Jämtlands kalkbergrundsområde kan den påträffas även på kalkfuktängar och kalkbleke.

Enligt Rödlista 2020 förekommer jämtlandsmaskros på uppskattningsvis 150 lokaler inom landskapen Medelpad, Härjedalen och Jämtland, samt inom Åsele, Lycksele och Pite lappmarker i landskapet Lappland. Huvuddelen fynd finns inom Jämtlands län. Nuvarande populationer uppskattas totalt till ca 20 000 plantor.

Vattenregleringen av älvar och sjöar är den största bakomliggande orsaken till att jämtlandsmaskrosen minskat. Stränder längs uppdamnda vattendrag förlorar den naturliga vattenståndsdynamik som arten är beroende av för att klara konkurrens med annan vegetation. Vid delar av vattensträckor som helt torrlagts kan arten inte växa. Därtill har strukturomvandlingen av jordbruket haft starkt negativ påverkan för de hävdpräglade växtlokalerna genom att ängs- och betesmark lagts ner eller övergått i åkermark, en process som fortfarande pågår. Utmed vattendrag med tidigare hävd av stränderna kan de negativa faktorerna reglering och upphörd hävd samverka och bidra till ett än hastigare försvinnande. För små växtlokaler, till exempel längs strandnära stigar, som formats av småskalig störning som tramp är det viktigt att störningen upprätthålls.

Åtgärdsprogrammet för jämtlandsmaskros har gällt under åren 2015–2019. Länsstyrelsen i Jämtlands län har varit nationell koordinator för åtgärdsprogrammet. Slutredovisningen har sammanställts av Naturföretaget tillsammans med Länsstyrelsen i Jämtland, och baseras på svar från berörda länsstyrelser inkomna under januari-februari 2020 samt på tidigare redovisningar till Naturvårdsverket. Fyra län berörs av programmet (Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten) och samtliga har besvarat enkäten inför slutredovisningen.

Vision och mål

Den vision och de mål som nämns i åtgärdsprogrammet för jämtlandsmaskros 2015–2019 lyder:

Vision

Jämtlandsmaskrosen har gynnsam bevarandestatus och det finns inte längre skäl till att ha med den på rödlistan. Förutom längs vattendragen har jämtlandsmaskrosen i det jämtländska kalkområdet även starka och livskraftiga bestånd i ett flertal andra miljöer, som till exempel på kalkblekefält, i kanten av lokar (grundvattenberoende vattensamlingar) och på hävdade ängs- och betesmarker. För att visionen ska bli verklig krävs att minskningen upphör, att populationsstorleken inte längre minskar samt att förekomstarean ökar med 15 % jämfört med dagens nivå, främst genom ett ökat antal lokaler och antalet plantor i redan befintliga lokaler.

Långsiktigt mål (2030)

- Längs minst tre reglerade älvsträckor har arten åtminstone tiofaldigats i antal och fördubblat antalet växtplatser, jämfört med nivåerna 2014.
- Minst 90 %, d.v.s. cirka 14, av artens kvarvarande växtplatser på traditionellt hävdad mark hävdas på ett för arten gynnsamt sätt. Vidare är antalet individ på minst hälften av dessa växtplatser 100 eller högre. Det innebär en fördubbling av antalet lokaler med hävd samt antalet lokaler med 100 plantor eller fler.

Kortsiktigt mål (2019)

- Jämtlandsmaskros finns kvar längs alla vattendrag (delsträckor) där den förekom vid åtgärdsprogrammets startpunkt, d.v.s. vid 32 sjöar och vattendrag (mer specifikt 70 delsträckor/lokaler).
- Minst 70 %, d.v.s. cirka 11, av artens växtplatser på traditionellt hävdad mark hävdas på ett för arten gynnsamt sätt.
- Åtgärder för att återskapa mer naturlig hydrologi har genomförts i minst ett vattendrag.

Genomförda åtgärder

Tre län har utfört åtgärder med medel inom åtgärdsprogrammet, där inventering och information utgör de största posterna. Några åtgärder har kunnat göras med hjälp av ideella verksamheter, till exempel floraväkteriet, och i enstaka fall genom samverkan med andra verksamheter inom länsstyrelsen. Länsstyrelsen i Jämtland har i rollen som koordinerande län arbetat en del med information till vattenkraftsföretagen och tillsynsmyndigheter. Västerbottens län står för huvuddelen av de utförda inventeringsåtgärderna medan Västernorrland har fokuserat på uppföljning och skötsel av den lokal som finns inom länet. Ett län (Västerbotten) har tagit fram rapporter under programtiden.

Samtliga län har i olika grad prioriterat ned arbete enligt åtgärdstabellen. Norrbottens län har inte gjort någon av åtgärderna i tabellen. Nedprioriteringarna är huvudsakligen en följd av Naturvårdsverkets nedprioritering av flera åtgärdsprogram under programperioden, i mindre grad förklaras det av resursbrist eller liten förekomst av kända lokaler att arbeta med.

I det här avsnittet ges en kortfattad beskrivning av de åtgärder som har genomförts samt kostnader under åtgärdsprogrammets giltighetstid.

Dialog och samverkan

Information och rådgivning

Åtgärder som rör information om jämtlandsmaskrosen och dess livsmiljöer har genomförts i viss grad, men bara genom insatser gjorda av ett län. Länsstyrelsen i Jämtland har tagit fram en informationsfolder riktad till vattenkraftsbranschen. Foldern har spridits i det nationella ÅGP-nätverket och externt till vattenkraftsbolag och vattenregleringsföretagen samt till vattenkraftens miljöfond.

Inget län har utfört – eller samverkat för – åtgärder som rör information eller rådgivning till lantbrukare för att få till löpande skötsel av strandängar specifikt för jämtlandsmaskros. Länsstyrelsens lantbruksverksamheter inkluderar dock arbete med rådgivning till markägare om skötsel som gynnar hävdgynnade växter (Se nedan).

Samverkan med andra aktörer

Intern samverkan mellan ÅGP och andra verksamheter inom länsstyrelserna har varit ganska liten, åtminstone vad gäller specifikt riktade åtgärder för maskrosen, men genom allmän skötselsamverkan för gräsmarker med lantbruksenheterna eller andra åtgärdsprogram antas man uppnå en del gynnsamma samverkans effekter för arten. I Jämtlands län bedömer man exempelvis att jämtlandsmaskros gynnas av flera av de skötselåtgärder som görs inom åtgärdsprogrammen för brunkulla och violett guldinge.

I Norrbottens län har det gjorts en del vattendragsrestaureringar inom åtgärdsprogrammet för flodpärlmussla som kan gynna jämtlandsmaskrosen (se Skötsel och restaurering). I Västerbottens län har jämtlandsmaskros tagits med i skötselplanen för utökningen av Marsfjällets naturreservat (Daevnie) som bildades 2018.

Mest kontinuerlig extern samverkan finns etablerad med de lokala botaniska föreningarna i Västernorrlands och Jämtlands län. Medelpads Botaniska Förening och Jämtlands Botaniska Sällskap har genom Floraväktarna följt upp jämtlandsmaskros på flera lokaler under åren. I Västernorrlands län har den botaniska föreningen även hjälpt till med röjningsåtgärder på växtlokalen. Länsstyrelsen i Norrbotten har haft kontakt med föreningen Pite lappmarks flora angående inventeringar av utpekade stränder, men de har inte haft möjlighet att utföra någon inventering ännu.

Aktiva åtgärder i fält

Skötsel och restaurering

Bara Västernorrlands län har arbetat aktivt med åtgärder som rör restaurering eller skötsel. Inom länet känner man i dag bara till en kvarvarande lokal och denna har inte krävt mycket skötselinsatser, men 2016 och 2017 utfördes kantröjning av sly och viss markstörning av den lilla lokalen.

ÅGP i Jämtlands län har under 2019 börjat arbete med åtgärdsplanering av en oskyddad lokal, men ännu inte utfört något. Viss skötselsamordning sker dock genom hävdåtgärder inom några andra åtgärdsprogram. För närvarande finns jämtlandsmaskrosen på ett tiotal kalkgräsmarker med skötsel (både inom skyddad och oskyddad mark) som även har förekomst av andra ÅGP-arter, som brunkulla och violett guldvinge. Maskrosen tros gynnas av samma typ av skötselåtgärder som dessa arter. Norrbottens län har genom åtgärdsprogrammet för flodpärlmussla fått utföra återställningsarbete i några vattendrag, vilket troligen också förbättrat strandmiljön och på så vis kan ha gynnat jämtlandsmaskrosen. Ingen av dessa stränder har inventerats med avseende på jämtlandsmaskros på senare tid, men Länsstyrelsen i Norrbotten funderar på om dessa restaurerade vattendrag skulle kunna fungera för samverkansåtgärder för maskrosen. Till exempel i eventuella försök med nyetablering av plantor till dessa stränder.

Huvuddelen av skötselåtgärderna har ej påbörjats av länen (se nedan under Åtgärder som inte påbörjats), men har också varit nedprioriterade av Naturvårdsverket under programperioden. Länsstyrelsen i Västerbotten bedömer, efter utförd inventering, att de flesta av länets lokaler inte har något akut skötselbehov. För övriga län är behovet av skötsel ännu inte utrett för flera av lokalerna. Klart är dock att flera av de föreslagna skötselåtgärderna behöver utföras i samverkan med andra verksamheter inom länsstyrelsen (via exempelvis Landsbygdsprogrammet och

förvaltningsmedel) eller med vattenregleringsföretagen. Fler samordningsvinster bör också kunna göras med andra åtgärdsprogram.

Inga skötselåtgärder har registrerats i SkötselDOS, huvudsakligen relaterat till att få åtgärder överhuvudtaget har gjorts.

Datainsamling och analyser

Inventeringar och övervakning

Två av de fyra länen har arbetat med riktad inventering under programtiden, men bara ett län har kommit långt med arbetet. Västerbottens län har mellan 2015 och 2017 inventerat alla de i åtgärdsprogrammet utpekade strandområdena, utom vid Tärnasjön, eftersom det bedömdes bli för dyrt och logistiskt krångligt att inventera denna svårtillgängliga trakt. Jämtlands län har under 2017 inventerat en sträcka längs Sjoutälven, vilket resulterade i att en ny lokal med nära etthundra plantor upptäcktes.

Uppföljning av sentida inventering har inte kunnat påbörjas i något län, men viss övervakning sker av äldre lokaler i Jämtland och Västernorrlands län med hjälp av de regionala botaniska föreningarna. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har inte utfört någon metodisk uppföljning, men den enda nuvarande kända lokalen i länet har besökts flera gånger. Några av de gamla lokalerna längs Ljungan har också besökts av floraväktare, men utan att någon jämtlandsmaskros har återfunnits. I Jämtlands län har Jämtlands Botaniska Sällskap en någorlunda regelbunden övervakning av maskroslokaler i Östersunds och Krokoms kommuner.

Alla fynd från inventering och övervakning har rapporterats till Artportalen.

Åtgärder som inte påbörjats

Flera av de åtgärder som föreslås i programmet kvarstår helt för att inget län har påbörjat dem. Huvuddelen är samordningsåtgärder som ska finansieras utanför åtgärdsprogrammets budget. Samtliga åtgärder har varit nedprioriterade av Naturvårdsverket under programperioden.

Skötsel-och restaureringsåtgärder:

- Hydrologisk återställning
- Restaureringsröjning längs vattendrag
- Löpande skötsel av hävdade ängar
- Restaurering av kalkrika ängar och betesmarker
- Röjning av igenväxande kalkblekefält

Uppföljningsåtgärder:

- Uppföljning av utförda åtgärder
- Samverkan angående metodutveckling för utvärdering av uppföljning
- Förhindrande av illegal verksamhet

Övriga åtgärder:

- Omprövning av vattendomar
- Ny kunskap

Kostnad för genomförda åtgärder

Den totala kostnaden för genomförda åtgärder som bekostats via NV-ÅGP under programperioden 2015–2019 har uppgått till 106 421kr (Tabell.1). Utöver det har 40 000 använts av HaV-ÅGP-medel och några övervakningsåtgärder har kunnat göras med hjälp av ideell verksamhet inom Floraväktarna. Inga kända åtgärds-kostnader har kunnat redovisas för andra finansiärer. (Se även bilaga 1 för detaljerad åtgärdsredovisning).

Tabell 1.

Åtgärd	2015	2016	2017	2018	2019	Totalt
Info & samverkan samt övergripande koordinering	2 329	-	-	1 020	18 500	19 759
Aktiva åtgärder i fält	-	6 056	8 250	-	2 000	16 306
Datainsamling & analyser	19 658	26 000	24 698	-	0	70 356
<i>Total uppskattad kostnad för åren 2015-2019</i>	21 987	32 056	32 948	1 020	60 500	106 421

Resultat av genomförda åtgärder

I det här avsnittet redovisas resultatet av de åtgärder som har genomförts under åtgärdsprogrammets giltighetstid.

Samverkan för information och övervakning

Samverkan mellan ÅGP och andra aktörer har varit ganska låg, både vad gäller internt utbyte inom länsstyrelserna och med externa aktörer, men två län ger exempel på välfungerande och värdefulla samarbeten. Mest kontinuerlig och konkret samverkan har skett med botaniska föreningar och Floraväktarna, vilket bidragit till uppdatering av artförekomster på flera av jämtlandsmaskrosens lokaler i Jämtlands och Västernorrlands län. Jämtlands län har också haft bra samverkan med Vatteningenheten med anledning av den informationsfolder som tagits fram och spridits till kraftbolagen/regleringsföretagen. Ingen uppföljning har gjorts ännu, eftersom foldern skickades ut så sent som i december 2019.

Skötsel och restaurering

Endast Västernorrlands län har utfört uppföljningsbara skötselåtgärder men för den aktuella lokalen har insatserna gjort att det sly som började komma in i området har kunnat hållas borta.

Som följd av att inget län har utfört (eller samverkat för) åtgärder som rör information eller rådgivning om skötsel av strandängar till markägare, har ingen mätbar förbättring skett för de lokalerna. För flera av kalkgräsmarkerna i Jämtland bör ändå viss biotopförbättring ha skett för maskrosen genom att det utförts hävdgynnande åtgärder på dess lokaler inom exempelvis åtgärdsprogrammet för brunkulla. Mer dialog mellan ÅGP-verksamheterna och med lantbruksenheterna behövs framöver för att få till skötselåtgärder för fler lokaler. Behovet av skötsel varierar dock mellan länen, till stor del beroende av att länen har olika stort inslag av hävdpräglade strandängar med aktuell förekomst av maskrosen.

Inventering och övervakning

Genom inventering och övervakning har de län som arbetat med detta kunnat få en bättre bild av populationsläget och åtgärdsbehovet för de lokaler eller trakter som inventerats.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som kommit längst med kartläggningsarbetet av arten, har fått en mestadels positiv bild av nuläget genom de inventeringar som gjorts 2015–2017. Längs Vojmåns vattensystem, uppströms Dikanäs, hittades 28 växtlokaler, några populationer med över 100 individer och en ny lokal hittades av en slump också sydväst om Dikanäs. Under inventeringen vid Vindelälven och Laisälven hittades 8 populationer längs Storvindeln norra och södra stränder.

Samtliga fynd av arten gjordes på glesa steniga eller grusiga stränder (i något fall torvhaltig mark) utan prägel av betes- eller ängshävd. Skötselbehovet bedöms vara lågt för dessa strandområden eftersom de ej utnyttjas annat än till renbete och har en för landskapet normal fjälldynamik. I Västerbotten har ingen jämtlandsmaskros hittats växande i strandängsmiljö med hävdbehov de senaste 60–70 åren.

Under arbetet med Medelpads flora 2012 hittades bara en aktuell lokal för jämtlandsmaskros (med 18 plantor) i Västernorrlands län. Flera av de gamla lokalerna längs Ljungan har besökts av Floraväktarna utan att någon jämtlandsmaskros har återfunnits. Jämtlands Botaniska Sällskap som via Floraväktarna övervakar lokaler i Östersund och Krokoms kommuner, har en bild av att de flesta av dessa är tämligen stabila, men med stor variation mellan åren. En ny strandlokal hittades också i Jämtland under 2017, då länsstyrelsen gjorde eftersök längs en av de utpekade älvsträckorna.

Populationsutveckling och hotbild

Eftersom majoriteten av länen inte arbetat med inventeringar saknas uppdatering av populationsdata för majoriteten av landets kända lokaler. Mer inventering och/eller återbesök behövs för att kunna utvärdera artens tillstånd, men länens samlade bedömning är att hotbilden mot maskrosens livsmiljöer med stor sannolikhet är oförändrad. Framförallt kvarstår vattenregleringens negativa påverkan på strandmiljöerna. Men hotbilden bedöms vara mer påtaglig för de hävdpräglade lokalerna då hävd av gräsmarker generellt upphör i snabbare takt än den återupptas. De populationer som inventerats i Västerbotten bedöms klara sig utan skötsel eftersom dessa lokaler finns längs stränder utan tydlig kulturell påverkan och där det årliga isskavet verkar hjälpa till att skapa små jordblottor och håller marken öppen från igenväxning. För att kunna bedöma tillståndet för de återfunna populationerna behöver dock lokalerna följas upp framöver eftersom det inte fanns tillgång till mer än förekomstdata innan inventeringarna gjordes.

Slutsatser

I det här avsnittet redovisas en kortfattad bedömning av genomförda åtgärder och måluppfyllelse, samt rekommendation om programmets eventuella fortsättning.

Utförda åtgärder och måluppfyllelse

De tre län som har utfört åtgärder har alla prioriterat arbete med bara en eller två åtgärder, vilket medfört att de enskilda satsningarna i sig har kunnat slutföras i ganska hög grad. Det koordinerande länet har prioriterat information gentemot vattenkraftens verksamheter, vilket bedöms vara en viktig initial åtgärd för att få med vattenkraftsbolag och vattenregleringsföretag på miljöförbättrande åtgärder i reglerade vattendrag. Västerbottens omfattande inventering har gett en bra bild av strandmiljöernas tillstånd och förbättrat kännedomen om artförekomsten i länet. Västernorrland har genom att främst fokusera på den enda kända lokalen, kunnat säkra tillståndet för populationen där.

Med tanke på att så få åtgärder har gjorts under programtiden är det inte sannolikt att de kortsiktiga målen ännu har uppnått. Framförallt råder tveksamhet kring det mål som handlar om att säkra skötsel för minst 70 % av de växtlokaler som är knutna till traditionell hävd. Målet att återskapa hydrologin i minst ett vattendrag har inget län arbetat aktivt med, men möjligen kan potentiell livsmiljö för jämtlandsmaskros sägas ha gynnats som bieffekt av någon av de restaureringsåtgärder som utförts inom exempelvis ÅGP för flodpärlmussla i Norrbotten. Eftersom tre län knappt kommit igång med inventeringsarbetet går det inte att konstatera ifall arten finns kvar vid samtliga 32 vattendrag där den fanns vid programmets början. Men utifrån Västerbottens inventeringsresultat och skattningar från de botaniska föreningarnas övervakning i Jämtland och Västernorrland tycks situationen vara stabil för huvuddelen av de lokaler som har kunnat besökas. Längs Vojmån i Västerbotten finns till och med ett par individstarka populationer.

Behov av fortsatta åtgärder

Berörda län gör något olika bedömningar av behovet av att gå vidare med åtgärder och vilka åtgärder som bör prioriteras. Det beror till viss del på att åtgärdsarbetet kommit olika långt i länen, men också på att de har olika många kända växtlokaler och olika typ av habitat att utgå ifrån. För Västerbottens strandlokaler bedöms tillståndet vara relativt gynnsamt. Huvuddelen av lokalerna är inte hävdpräglade och i nuläget finns inget direkt exploateringshot som inte strandskyddet täcker in. En liknande bedömning gör Länsstyrelsen i Västernorrland för sin enda kända lokal, som dessutom övervakas av floraväktare utan större inblandning från ÅGP.

Länsstyrelserna i Jämtland och Norrbotten ser däremot ett stort behov av att fortsätta med åtgärder rörande inventering/uppföljning samt information och rådgivning till vattenregleringsföretag och markägare för att öka kunskapen om

arten och hitta vägar till miljöanpassningar inom vattenbruket och återupptagen hävd av kalkgräsmarker.

Samverkan för att få till skötsel och restaurering betonas särskilt av Länsstyrelsen i Jämtland. I Norrbottens län finns ännu stor osäkerhet om tillståndet på de lokaler man känner till och inventering behöver prioriteras innan andra åtgärder kan bli aktuella.

I en förlängning av programmet bör fler samordningsvinster eftersträvas med andra åtgärdsprogram med besläktade åtgärder som kommit igång i länen, exempelvis åtgärdsprogrammen för violett guldvinge, flodpärlmussla, klådris samt låsbräknar i hävdade marker. Utöver de framtida hydrologiska restaureringar som ska göras i samverkan med vattenkraftsföretagen bör även morfologisk återställning övervägas, anser Vattenenheten vid Länsstyrelsen i Jämtland. Även om den hydrologiska dynamiken återställs i ett vattendrag är det svårt att få till rätt strandmiljö om vattendraget är hårt rensat eller kanaliserat. Särskilt viktigt är det dock för vattendrag som tidigare påverkats av flottning, då det framförallt är flottningsepoken som skapat substratförändringen.

Två av fyra län (Jämtland och Norrbotten) anser att det är angeläget att åtgärdsprogrammet bör förlängas i sin nuvarande form eftersom majoriteten av åtgärderna ej kunnat utföras. Länsstyrelserna i Västernorrlands och Västerbottens län ser också behov av övervakning inom respektive län, men båda länen ifrågasätter med något olika tydlighet ifall en enda prioriterad åtgärd motiverar en förlängning av åtgärdsprogrammet.

Bedömning av åtgärdsprogrammets framtid

Länsstyrelsen i Jämtland föreslår att åtgärdsprogrammet förlängs i sin nuvarande form (ii). Motiveringen är följande:

- Två av fyra län som har aktuella förekomster av arten anser att programmet bör förlängas (ii) eftersom det bedöms som angeläget ur ett nationellt perspektiv och för att majoriteten åtgärder inte kunnat utföras under den första programperioden.
- Arten är rödlistad som Nära hotad (NT) och inget tyder på att dess hotsituation har förbättrats, snarare befaras det motsatta för de hävdberoende lokaler som saknar skötsel.
- Det är inte nödvändigt att uppdatera åtgärdstabellen, då mycket arbete ännu återstår med de aktuella åtgärderna och prioriteringsordningen bedöms ännu vara relevant för huvuddelen av åtgärderna. Däremot bör det förtydligas i kommunikation med vattenkraftsbranschen att de hydrologiska förbättringsåtgärder som ska genomföras framöver även kan behöva inkludera morfologisk restaurering för att en återetablering av maskrosen ska kunna ske.
- För att kunna minska den negativa påverkan som vattenregleringen har för jämtlandsmaskrosens livsmiljöer, och för att kunna få till löpande skötsel för fler av de hävdkrävande strandlokalerna och kalkgräsmarkerna behövs dialog och samverkan mellan olika aktörer. Både internt inom länsstyrelsen och åtgärdsprogrammen och med markägare eller vattenföretag. För kommande samordning av förbättringsåtgärder i reglerade strandmiljöer kommer också den pågående omprövningen av vattenkraftens miljövillkor vara av stor betydelse. I oktober 2019 lämnade Havs- och vattenmyndigheten, Energimyndigheten och Svenska kraftnät ett gemensamt förslag till nationell plan (NAP) till regeringen. Planen ska förse vattenkraften med moderna miljövillkor och samtidigt säkra en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel.
- Inom arbetet med åtgärdsprogram finns en särskild möjlighet att ta fram och kommunicera underlag för att visa på var hänsynen gör störst naturvårdsnytta i landskapet. ÅGP-verksamheten är för flera arter ett nödvändigt komplement till områdesskydd, förvaltning och landsbygdsenhetens stödverksamhet. ÅGP är även väl lämpade att driva breda informationskampanjer mot allmänheten för att uppmärksamma och sprida kunskap om arter.
- Att det finns ett ÅGP för arten gör att man inom NAP-arbetet kan ta hänsyn till den och anpassa åtgärder, samt att andra medel kan sökas för åtgärder.

Publikationslista

Rapporter och övriga publikationer som framtagits eller använts av länen under programperioden.

Hellqvist, S. 2015. Inventering av jämtlandsmaskros längs Marsån 2015. Länsstyrelsen Västerbotten. Opublicerad rapport.

Hellqvist, S. 2016. Inventering av jämtlandsmaskros i Vojmådalen 2016. Länsstyrelsen i Västerbotten. Opublicerad rapport.

Hellqvist, S. 2017. Inventering av jämtlandsmaskros vid Vindelälven 2017. Länsstyrelsen i Västerbotten. Opublicerad rapport.

Länsstyrelsen Jämtlands län. 2019. Vattenkraftens regleringspåverkan på Jämtlandsmaskros. Löpnummer: 2019:34.